

könyv
könyvtár
könyvtáros

1993
február

Képek a könyvesbuszról. Híradásunkat lásd az 51. oldalon

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1993. február

Tartalom

Az MKE küldöttközgyűléséről	3
Vajda Kornél: Nem erényünk a menedzsment! Beszélgetés <i>Inger Eide-Jenssen</i> nel, a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatójával	6
Bátonyi Viola: Az Információs politika, mint a kulturális politika része	8
Arnóth Károly: Minden könyvet terjesztene. A Könyvtárellátó kéznyújtása két irányba	11
Dorothy Gregor-Carol Mandel: Meg kell változtatni a katalogizálás eddigi gyakorlatát (<i>Műhelykérdések</i>)	15
Pintér Béla: A könyvtárak finanszírozása	21
Zalainé Kovács Éva: Visszhang	26
<i>Perszonália</i>	
Bereczky László-Vajda Kornél: Sok múlik a könyvtárakon. Beszélgetés <i>Gerő Verával</i>	27
Földi Tamás: Búcsú Szalay Sándortól	29
Dr. Némedi Endre (1917-1992)	31
<i>Extra Hungariam</i>	
Szallós-Kis Ferenc: A román irodalom megszerettetése Székelyföldön	32
Ilse Dosoudil: Könyvtárak, képek és az osztrák jogi helyzet	36
Mikulás Gábor: Előre a porosz úton?	38
Balogh Mihály: Tanuló, tanár, könyv, könyvtár (<i>Könyv és Nevelés</i>)	41
Murányi Lajos: Egy reformkori könyvtárról – másodsor. A Fejér Megyei Olvasótársaság (1840-1846) <i>História</i>)	48
<i>Holmi</i>	51
Könyvmustra	53
Lapunk e számában Győrfi András grafikáiból válogattunk	

From the contents

Mihály Balogh: Student, teacher, book, library (41);

Ferenc Szallós-Kis: Making roumanian literature popular in Transylvania (32).

Cikkeink szerzői

Arnóth Károly, az OSZK KMK munkatársa, *Balogh Mihály*, a Kunszentmiklósi Gimnázium könyvtáros-tanára, *Bátonyi Viola*, az OSZK osztályvezetője, *Bereczky László*, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros főszerkesztője, *Dosoduil, Ilse*, udvari tanácsos, a Bécsi Egyetemi Könyvtár főigazgató-helyettese, *Földi Tamás*, az MTA Közgazdaságtudományi Információs Központ igazgatója, *Gregor, Dorothy*, a Library Journal szerzője, *Mandel, Carol*, a Library Journal szerzője, *Mikulás Gábor*, a Kecskeméti Megyei Könyvtár munkatársa, *Murányi Lajos*, az MTA Központi Könyvtárának osztályvezetője, *Pintér Béla*, a Nagykanizsai Városi Könyvtár igazgatója, *Szallós-Kis Ferenc*, könyvtáros-tanár, *Vajda Kornél*, a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros olvasószerkesztője, *Zalainé Kovács Éva*, a KIK elnöke.

Szerkesztőbizottság

Poprády Géza elnök,

Domsa Károlyné, Maurer Péter,

Sóron László, Tóthné Környei Márta

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő,

Bajai Mária tervezőszerkesztő,

Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120

Felelős kiadó: Maróti Istvánné igazgató

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Köznevelési Minisztériumtól, az Országos Széchényi Könyvtártól, a Magyar Könyvtárosok Egyesületétől, a Könyvtári és Informatikai Kamarától, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumtól, a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Az MKE küldöttközgyűléséről

Az MKE elnöksége az alapszabály értelmében (8. paragrafus 3. bekezdés, a) pont) 1992. december 10-ére küldöttközgyűlést hívott össze. A küldöttközgyűlést az illetékesek fölöttébb gondosan készítették elő, szervezték meg, alapos munkájuk ízes gyümölcsöket termelt, a mostani küldöttközgyűlés mentes volt számos olyan technikai vagy egyéb zavartól, amelyre pedig oly sok példa volt régebben az MKE küldöttközgyűléseinek immár tekintélyes hosszúságú történetében. Amint a mandátumvizsgáló és szavazatszedő bizottság elnöke a küldöttközgyűlésnek tett jelentésében megállapíthatta, a 2280 egyéni tagot képviselő 116 küldött közül 108, a 29 testületi tag nevében 18 küldött regisztráltatta magát, a küldöttközgyűlés tehát az alapszabály (8. paragrafus 9. bekezdés) értelmében határozatképes volt.

A küldöttek, *Maurer Péter* javaslatára, egyhangúlag *Vajda Eriket* választották meg a közgyűlés elnökének. *Vajda Erik*, miután megköszönte a bizalmat, technikai jellegű intézkedéseket tett (jegyzőkönyvvezetés stb. dolgában), majd a napirend enyhe módosítását javasolta, valamint azt, hogy az első két napirendi pontot, vagyis az elnökség beszámolóját és az ellenőrző bizottság beszámolóját (amelynek mintegy mellékletét képezik a szervezetek beszámolóit és a tanács elnökének jelentése) a közgyűlés együttesen vitassa meg. A napirendi pontok előadóinak (*Horváth Tibor*, *Papp István*, *Tóth Gyula*) alkalmuk volt még beszámolóik kiegészítésére, ám ezzel a lehetőséggel egyedül *Horváth Tibor* élt, bejelentve, hogy a Tudománypolitikai Tanács mintegy tíz napja megvitatta és elfogadta a könyvtárpolitika kormányzati szintű kezelésére vonatkozó előterjesztést, amelyet az MTA is magáénak vallott.

A beszámolókkal kapcsolatban sok gond a továbbiakban nem volt. A küldötteknek nem volt sem kérdésük, sem észrevételük, sem hozzáfűznievalójuk, az elnöklő *Vajda Erik* tehát szavazásra bocsáthatta a beszámolók elfogadását. A küldöttközgyűlés az elnökség és a tanács beszámolóját egyhangúlag, az ellenőrző bizottságét pedig egyetlen tartózkodással elfogadta.

A harmadik napirendi pont az ellenőrző bizottság tagjainak és póttagjainak megválasztása volt, ehhez előbb szavazólapokat kellett készíteni, a szavazást megorganizálni, úgyhogy a negyedik és ötödik napirendi ponttal folytatódott a küldöttközgyűlés munkája, a beszámoló azonban nem kell hogy ragaszkodjon a gyűlés lefolyásának technikai okok miatti minuciózus finomságaihoz, így már e helyütt elmondhatjuk, hogy az ellenőrző bizottság, amelynek tagjai idők során szinte elfogytak (csak *Tóth Gyula* elnök és *Román Lászlóné* maradt), illetve kooptálással egészültek csak ki, a küldöttközgyűlési választás során ismét teljes létszámúvá vált. A leadott szavazatok alapján az ellenőrző bizottság tagja lett *Domonkos Miklósné*, *Gerő Zsoltné* és *Léczesné Mesterházy Márta*, póttagja pedig *Mizsei Zsuzsanna*. (Így kiderült az is, hogy a kooptálás annak idején helyes volt, hiszen a szavazatokat éppen a kooptált tagok nyerték el.)

A negyedik és az ötödik napirendi pontok (a tevékenységi elvek és irányok, valamint a gazdálkodási irányelvek 1993–94-re) vitája kapcsán derült ki, hogy az első két napirendi ponthoz azért nem érkeztek hozzászólások, mert többen is úgy látták, hogy a beszámolók és a tervek, az irányelvek nemigen választhatók el egymástól. *Haraszti Pálné* sokak véleményét fejezte ki, amikor megállapított-

ta, hogy az MKE folytatja a jó hagyományokat, szép célokat tűzött ki maga elé. Az elvégzett munka értékelésének elmaradása azt jelzi, hogy a tagság a jövő felé fordul, s elégedettségét szavazataival fejezte ki. Haraszi Pálné volt az is, aki az egyik leginkább vitatott témát megpendítette. Arról szólt, hogy a könyvtáros szakma társadalmi elismertségével kapcsolatban sok diagnózis született, most már a terápiára kellene sort keríteni. Véleménye szerint arra lenne szükség, hogy az MKE vállaljon szakértői feladatokat, minősítse a teljesítményeket, növelje így saját hitelességét. Másik javaslata az volt, hogy az egyesület nevének is tükröznie kellene azt a fejlődést, amelyen a szakma átment. Ez a fenntartók vélekedését is pozitívan befolyásolná. Az új név azt is kifejezhetné, hogy a könyvtárosság hasznos hajtó ágazat. *Sonnevend Péter* azt hangsúlyozta, hogy a szakmában döntő momentummá vált a számítógépes technológia. Rámutatott arra, hogy rohamosan csökken a számítógépek ára, ezzel párhuzamosan viszont annál nagyobb kiadásokat jelentenek a szoftverek és az emberi ráfordítások. Összehangolt, egybefüggő fejlesztésre van szükség, az MKE bizottságának éppen az lenne a feladata, hogy találjon megoldást arra, miként lehetne ezt a követelményt a középpontba állítani. *Horváth Tibor* *Sonnevendnek* válaszolva a következőket szögezte le: a szaktudás ugyan az MKE-ben (is) felhalmozódik, de társadalmi szervezeteknek szakmai kompetenciája nem lehet. Társadalmi szervezet nem is vindikálhatja magának a szakmai kérdésekben való fellépés jogát. Az egyes tisztségekre való megválasztás nem ruház fel egyetlen szakmai kompetenciával is: valaki nem a megválasztás tényétől lesz szakértő. Ebből következően a számítástechnikai kérdésekben sem mérvadó az egyesület mint olyan. De megkeresi azokat a szakértőket, akik rendelkeznek a szükséges ismeretekkel. Így jött létre a számítástechnikai bizottság is, amely el nem kötelezett szakértőkből áll. A számítástechnikához tehát a bizottság ért, nem az egyesület.

Az egyesület nevének megváltoztatásával kapcsolatban elmondta, hogy kétségtelen, a szakma tartalma rengeteget változott. Az MKE azonban történelmi képződmény, ezért érdemes megtartania régi nevét, bármennyit változott is a szakma, és körülötte a világ. A könyvtárat mindig könyvtárnak nevezték, bármennyire módosult is tartalma és tevékenysége.

Biró Júlia nehezményezte, hogy kevés a testületi tag az MKE soraiban. Szerinte az intézmények inkább a különféle kamarák felé orientálódnak. Ennek talán az is oka, hogy nem látnak konkrét programokat az MKE munkacsoportjaiban, olyanokat, amelyekből hasznuk származna.

Horváth Tibor kifejtette, hogy nagyjából egyetért *Biró Júliával*. A szakmaiságot kell növelni. Maga az egyesület azonban csak közvetve tudja a szakmai kompetenciát gyakorolni: szakértők révén. Ez a megállapítás a kamarákra, a szakszervezetekre is vonatkozik. A szakmaiságot a különböző szekciók, munkacsoportok, bizottságok létrehozásával lehet erősíteni.

Vajda Erik arra hívta fel a küldöttközgyűlés figyelmét, hogy csak az alapszabály módosításával lehet megváltoztatni az MKE nevét. Minthogy azonban ez a változtatási javaslat nem szerepelt a kiküldött írásbeli anyagban, legközelebb csak két év múlva lehet a kérdéssel foglalkozni. Addig van idő a gondolkodásra.

Bodó Sándor az MKM nevében köszöntötte az MKE küldöttközgyűlését és jó munkát kívánt a résztvevőknek. Szólt arról, hogy a megváltozott világban megváltozott a minisztérium tevékenységi köre is. Jelenleg a törvényalkotásra és a szakmai ágazati felügyeletre koncentrál. Ennek következtében megnövekedett a szakmai érdekképviseleti szervek szerepe. Tevékenységük azonban megrekedett egy korábbi szinten. Olyan feladatok jelentkeznek, amelyeket nem lehet ellátni társadalmi munkában, mert egyszerűen nem jut rá idejük a választott

tisztségviselőknek. Ezért azt kívánta, hogy jöjjön létre a könyvtárügyben is az a társadalmi testület, amelynek irodája van, amelynek szakértői gárdája van. Ehhez meg kell teremteni a gazdasági alapot.

Amikor az elnök feltette a kérdést szavazásra, hogy elfogadja-e a küldöttközgyűlés az MKE tevékenységi irányaira és alapelveire vonatkozó dokumentumot, rövidesen meggyőződhetett róla, hogy – miként az a szavazatszedő bizottság jelentéséből kiderült – a közgyűlés a dokumentumot egyhangúlag elfogadta. Elfogadták a jelenlévők a gazdálkodási irányelveket is.

A hatodik napirendi pont, az alapszabály szükségessé vált módosítása (az 5. paragrafus 2, 3, 4. és 5. bekezdésekről volt szó) is „átment” a küldöttközgyűlés szavazásán, a javasolt módosításokat a közgyűlés nagy többséggel elfogadta. A módosított alapszabály szövegét az elnökség fogja eljuttatni a tagsághoz.

Szünet után került sor a jutalmak és pályadíjak átnyújtására. A december 30-án 85. életévét betöltő *Kéki Bélának* Horváth Tibor adta át az MKE szerény ajándékát, az ünnepeltet *Somkúti Gabriella* köszöntötte a tanítványok és a tanítványokból lett kollégák nevében. Horváth Tibor ismertette a Gyermekkönyvtáros Szekció és a Könyvtárostanárok Szervezete által kiírt pályázat, valamint az MKE elnöksége által kiírt, a beilleszkedés nehézségeit tagláló pályamunkákra szóló pályázat eredményeit (az eredményeikről tájékoztattuk és folyamatosan tájékoztatjuk a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* olvasóit).

Az eredményhirdetések, jutalomátadások kedves zsbongásának elcsöndesültevel Vajda Erik *Sóron Lászlót* kérte fel, hogy számoljon be az új könyvtári törvény előkészületeinek állásáról. Sóron László köszönetét fejezte ki az MKE-nek és tagszervezeteinek azért az aktivitásért, amely lehetővé tette számára, és munkatársainak, hogy huszonnyolc rendezvényen hallgathassa meg a könyvtárosok véleményét az új könyvtári törvényről. A szóbeli hozzászólásokon túl írásos vélemények sokasága is beérkezett az MKM-be. A következő lépés: 1993. január végéig el kell készíteni a törvény szövegének tervezetét, amelyet tovább lehet vitatni. A további menetrend függ az országgyűlés programjától. Januárban megkezdí munkáját a törvényszerkesztő bizottság, februárban megtörténik a minisztériumi szintű egyeztetés, majd a társmisztériumok véleményét kéri ki. Áprilisban kerül a kormány elé, majd utána a parlament érintett bizottságaihoz. Ez meglehetősen hosszú időt vesz igénybe és megfeszített munkát jelent. A törvénykoncepció során az alábbi vitapontok kristályosodtak ki, amelyekben egyelőre nincs konszenzus: 1. Legyen-e törvény vagy se? 2. A könyvtári rend-

szer kérdése (van-e egyáltalán rendszer a koncepcióban, illetve a koncepcióban tükröződő rendszer nem „az a rendszer”). 3. Miért rekeszt ki bizonyos könyvtár-típusokat a koncepció a rendszerből, illetve – másfelől – megkérdőjeleződött a „könyvtárügy egysége” alaptétele. 4. A fenntartók és könyvtáraik viszonya (lehet-e szakmai érdekvédelmi szerepe a törvénynek? A konfliktusok feloldására milyen választ és segítséget tud adni a törvény?) 5. A magánszféra részvétele a könyvtári ellátásban (beengedhető-e a magánszféra e területre? Megszabható-e számára szakmai minimumok teljesítése?) 6. A finanszírozás kérdése (az állam szerepe, a helyi és központi források aránya), 7. Ingyenes és térítéssel szolgálta-tások (mi jár állampolgári jogon, illetve fizetni kell-e az állampolgári jogon járó szolgáltatásokért is?) 8. A szakmai szervezetek szerepe (kaphatnak-e felügyeleti jogosítványokat? Milyen viszonyban álljanak a fenntartókkal?). Sóron László sajnálatosnak tartotta, hogy a viták során több figyelmet kaptak a részletkérdések, részérdekek, s a vitatkozók mintha megfélemlítettek volna az általános, szemléleti kérdésekről. Mindenesetre, mondta Sóron László, lesz még lehetőség a megnyilatkozásra.

Vajda Erik megköszönte Sóron László tájékoztatóját, a küldöttek részvételét és berekesztette a küldöttközgyűlést. (A beszámoló készítésében támaszkodtunk a küldöttközgyűlés hivatalos jegyzőkönyvére.)

Nem erényünk a menedzsment!

Beszélgetés Inger Eide-Jensennel, a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatójával

Inger Eide-Jensen, a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatója egy hónapot töltött 1992-ben Magyarországon. A fővárosi önkormányzat felkérésére vett részt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „átvilágításában”. Munkájának körülbelül fele idejében kérdeztem őt benyomásai, tapasztalatai felől. A beszélgetésnek nem volt célja mintegy megelőlegezni Eide-Jensennel hivatalos jelentésének eredményeit (hisz az ügyis hozzáférhető lesz majd), sokkal inkább arra voltam kíváncsi, milyen – talán szélesebb körben is hasznosítható – meglátásokról tud beszámolni.

V.: Kedves Inger, mindenekelőtt mondjon néhány szót önmagáról, hisz azon kívül, hogy a Göteborgi Városi Könyvtár igazgatója, mit sem tudhatunk Önről. Milyen az a könyvtár, amelynek az élén áll, Önt magát mi foglalkoztatja igazán a könyvtárügyön belül, mire specializálódott?

E.-J.: Hat éve vezetem a városi könyvtárat. Göteborg nagy város, a második legnagyobb Svédországban, mintegy félmillió lakosa van, ehhez képest a városi könyvtár is nagyüzem. Nagy központi könyvtárral, igen sok fiókkal, széles körű hálózattal, igen sokféle szolgáltatóhellyel. Én magam kezdetben elsősorban a gyerekek könyvtári ellátásával foglalkoztam, jó ideje azonban minden energiámat a könyvtárszervezés kérdéseinek, a könyvtári menedzsmentnek szentelem. Erre egyébként minálunk, legalábbis eddig ez a benyomásom alakult ki, nagyobb is a szükség, mint önkönl.

V.: Akkor bizonyára határozott tervekkel érkezett hozzánk, kezében egy oda-haza elkészített algoritmussal látott neki az FSZEK átvilágításának?

E-J.: No nem, algoritmusról szó sem volt, sőt, terveket sem készítettem. Az önkormányzattól kaptam egy hatalmas kérdéscsomagot, az ebben foglaltakra kell majd válaszolnom. De persze egy csomó kérdésre egyáltalán nem fogok válaszolni.

V.: *Miket szándékszik kihagyni?*

E-J.: Nézze, pénzügyi kérdésekkel, költségkihatásokkal stb. egyáltalán nem fogok foglalkozni. Nekem az a fogalom, hogy forint, túl magas. Nem tudok vele mit kezdeni. De nem mehetek bele a könyvtári állományt érintő sok kérdésbe se, ehhez hiányzik a kompetenciám, nem is beszélve arról, hogy ehhez magyarul is kellene tudnom, sőt ismernem a magyar „irodalmat”. Úgyhogy ilyesfajta kérdésekre nem fogok válaszolni.

V.: *Algoritmus hiányában hogyan látott a munkához? Mi a módszere?*

E-J.: Az első héten csak hallgattam. Hallgattam mindazt, amit nekem mondtak. Igyekeztem megérteni a közeget, felfogni, hogy itt miről is van szó. Rengeteg anyagot gyűjtöttem és fogok még gyűjteni. Ezeket betápláltam a komputerembe, odahaza majd rendszeresen feldogozom őket. Ahhoz azonban, hogy az adatok „beszédesek” legyenek, a környezetet meg kell értenem. Bizonyos empátiára van szükség, mielőtt az egzaktabb módszereknek adhatnánk át a szót.

V.: *És empátiája mit súgott eddig önnek? Milyennek találja a „közeget”?*

E-J.: Az első és szinte folyamatosan megerősödő benyomásom az, hogy az FSZEK munkatársai szenvedélyesen, mintegy hivatásból szeretik a munkájukat. Tényleg azon vannak, hogy mindent megadjanak az olvasónak. Személyes viszonyuk az olvasókhöz, kedvességük, törődésük, velük való foglalkozásuk néha szinte megható. Mintegy huszonöt helyen jártam már, és mindenütt ezt tapasztaltam.

V.: *És ez meglepi Önt? Svédországban nem így van?*

E-J.: Nem egészen. Nem ilyen meleg a viszony. Nem ennyire emberi.

V.: *És milyen jellemző különbségeket fedezett még fel?*

E-J.: Igen jelentős az eltérés az olvasók között is. Minálunk a könyvtárlátogatókat elsősorban a szakirodalom érdekli. No nem a tudományos művekre gondolok, hanem a mindennapi életet segítő információkat tartalmazó könyvekre, kiadványokra. Technikai jellegű munkákra, autóval, műszaki berendezésekkel foglalkozó könyvekre, az üzleti életben szükséges adatokat tartalmazó publikációkra, ismeretterjesztő munkákra stb. Önöknél az emberek sokkal széplelkűbbek. Itt a könyvtárak tele vannak szépirodalommal, regényekkel. Egyáltalán, a magyarok valahogy romantikusak, literátus hajlamúak. Sok mindenben megnyilvánul ez.

V.: *Szóval afféle 19. századi náció vagyunk?*

E-J.: Egy kicsit. Nekem ez egyébként nagyon tetszik, én latin gimnáziumba jártam, szeretem a humaniorákat, de azt hiszem, hogy előbb-utóbb Önök is meg fognak változni. Érdekes, hogy az FSZEK-ben sok helyütt láttam, hogy a könyvtárosok kínálják azokat a műveket, amikről beszéltem, de az olvasók végül is csak a regényt viszik.

V.: *És miben nyilvánul meg még ez a romantika?*

E-J.: Különösen látványos a szervezésben. Számomra néha elképesztő, hogy mennyire nem érdekli ez a magyarokat. Ha én Svédországban bemegyek egy könyvtárba, azonnal megtudom, milyen könyvtárról van szó, milyen szervezeti egységei vannak, miért ki felelős, miben kihez kell fordulnom, hogyan illeszkedik a könyvtár más szervezetekbe, hálózatokba stb. Itt – nekem úgy tűnt – maguk a könyvtárosok sem nagyon tudják az ilyesmit. Persze nem az FSZEK felső vezetéséről beszélek. Kiss úr, Papp úr kitűnő szakemberek, kiváló szerve-

zók. Az alsóbb szinteken azonban a szervezéssel alig törődik valaki. Talán a kommunizmus öröksége ez?

V.: *Lehet régebbi eredetű is. A Monarchiára is közismerten a „Schlamperet” volt jellemző.*

E-J.: No nem, nem slamposságról van szó. Csak a magyar könyvtárosokat a szervezés, a menedzsment, nem igazán érdekli. Más foglalkoztatja őket.

V.: *Bizonyára látott ún. családi könyvtárakat. Hogyan tetszenek Önnek? Mit szól hozzájuk?*

E-J.: Nagyon tetszenek. Az lenne a jó, ha minél több lenne belőlük. De, és itt hadd törjön kik belőlem a gyerekkönyvtáros, azt hiszem, hogy önöknél nem igazán intenzíven foglalkoznak a gyerekekkel. Én biztos vagyok benne, hogy a könyvtárügynök határozottan gyerekközpontúnak kell lennie. Erre lenne szükség önöknél is. Az a gyerek, akít most igazán kiszolgál a könyvtár, tíz év múlva egészen más ember lesz. Önök túl sokat foglalkoznak a felnőttek nevelésével. Nem egyszerűbb kivárni, amíg felnőnek a gyerekek?

V.: *Önnek bizonyára, hiszen olyan fiatal. Az öregek azonban önzőbbek. És a tradíció sem semmi.*

E-J.: Jó, hogy említi a tradíciót. Nekem igen tetszik, hogy a magyar könyvtáraknak olyan szép, komoly tradíciói vannak. Jártam Lengyelországban, jártam az NDK-ban, az ő könyvtáraikban azt éreztem, hogy szovjet mintájúak. Lemásoltak egy kész modellt. Itt az FSZEK-ben vannak európai hagyományok, van saját „arcuk” a könyvtáraknak.

V.: *És mijük nincsen – már a menedzsmenten kívül?*

E-J.: Anyagi feltételeik. Nézze, ha én nagyon-nagyon gazdag lennék, boldogan megvásárolnám ezt a palotát, amiben vagyunk [a beszélgetés az FSZEK központi könyvtárában zajlott]. De itt könyvtári munkát végezni, az rettentő lehet. És igen sanyarúak a feltételek a legtöbb könyvtárban. Vidéken nem jártam, nem is lesz rá időm, de a főváros könyvtárainak körülményei néha elborzasztanak. Persze nem a Széchényi Könyvtárra gondolok, hanem a városi könyvtárakra, a fiókokra.

V.: *Nagyon köszöm a beszélgetést, és igen kíváncsi vagyok, milyen lesz majd a jelentése.*

E-J.: Én is.

Vajda Kornél

Az információs politika, mint a kulturális politika része

Lerombolja-e a népek, nemzetek, etnikai csoportok kulturális hagyományait, nemzeti értékeit az információk szabad áramlása és az információs hálózatok globálissá válása? Esetleg éppen ellenkezőleg, a kultúra sorvadását idézi elő Kelet-Európában az információ hiánya, a hozzáférés nehézsége.

Mindezek mellett még sok más információ- és könyvtárpolitikát érintő kérdés megvitatására gyűltek össze információs szakemberek, könyvtárosok, szakmai egyesületek vezetői, kutatók és kultúrpolitikusok 1992. október 17–21. között,

Bonn mellett. Európa majd minden országából érkeznek résztvevők, de az Egyesült Államokból és Japánból is voltak szakértők.

A konferenciát a Német Könyvtárosok Egyesületének nemzetközi kapcsolatok irodája szervezte a FID-del együttműködve, de más német és nemzetközi szervezetek is hozzájárultak a konferencia létrehozásához.

Négy nagy téma körül csoportosultak az előadások ill. a délutáni, szeminárium jellegű viták. Ezek voltak: A politika szerepe kulturális és információs kérdésekben; Az információs és kulturális politika, mint a nemzeti, regionális és helyi kormányzati felelősség; Az információhoz való szabad hozzáférés, azaz nyílt és rejtett korlátozások a demokratikus társadalmakban; Az információs politika szükségessége, mint a kulturális politika része.

A fenti átfogó témacsoportokon belül megvitatásra került a gazdasági recesszió hatása a kelet-európai országokban; az, hogy milyen a viszony a privát és a közgyűjteményi információs szolgáltatások között; a világszerte növekvő méretű írástudatlanság, a közművelődési könyvtárak, mint a nemzeti kultúra megőrzői és a nemzeti információs hálózat alapintézményei.

A volt szocialista országokból érkezett előadók több oldalról elemezték a jelenlegi helyzetet ill. az előző rendszer hatását. Kérdés, hogy ezek az országok információs káoszban, vagy kulturális vákuumban fognak-e újraalakulni?

Ha a népektől, egy nemzetiségi, kisebbségi csoporttól elveszik intellektuális, szellemi bázisát, kultúráját, vallását, önismeretét, akkor reakciója vagy lemondás, beletörődés vagy lázadás. Mindezek eredménye konfliktus és káosz. Közép- és Kelet-Európa számos országában nemcsak a gazdasági struktúra omlott vagy omlik össze, de az információs ellátás is minden formájában. Ha az alapvető orvosi szolgáltatást nem tudják nyújtani, ha az épületek alig lakható állapotba kerülnek, akkor nincsenek előtérben a könyvtári, kulturális szolgáltatások fejlesztésének kérdései.

Veszélyben vannak a kulturális alapok. Ugyanakkor a régi nomenklatúra a szabadság és pluralizmus lehetőségeit kihasználva még mindig kezében tartja a médiát, a kiadókat néhány országban.

Feloldották ugyan a cenzúrát, a zárt gyűjtemények kutathatóvá váltak, az információhoz való hozzáférés állampolgári jog, de a jelenlegi helyzet egy új típusú cenzúrát hozott létre, amely szintén veszélyeket rejt, mivel a kulturális identitás megerősödését veszélyezteti, mivel a túlélés érdekében a pénz, a gyorsan, nagy haszonnal eladható kulturális fogyasztási cikkek piaca virágzik. Így lesznek könyvesboltok inkább videobolttá, vagy szürkülnek el, válnak kommerszé kezdetben még ígéretes sokszínűséget mutató napilapok. A nyugati médiatrösztök elsöprik a kulturális sokarcúság és a nemzeti információs koncepciók gyenge próbálkozásait Közép- és Kelet-Európában is, és egy új kulturális imperializmus kialakulásának vagyunk tanúi, részesei. Ez kihívást jelent a könyvtárosok, a kulturális életben dolgozó szakemberek számára. Ezzel a kihívással is megpróbált szembenézni ez a konferencia. Az előadások ezeket a problémákat emelték ki és a viták is ekörül folytak.

Többek között élénk vitát váltott ki *Mark Fischer*, munkáspárti angol parlamenti képviselő előadása, aki „A jog a tudáshoz” elnevezésű törvényjavaslatát ismertette, melynek célja, hogy még liberálisabb törvény készüljön az információhoz való hozzáférés jogáról. (Természetesen itt nemcsak szakirodalmi információról van szó, tágabb értelemben, azaz minden, az állampolgárokat érintő információt érint. Nagy kérdés másrészt az, hogy lehet, hogy szabadon, de milyen áron? Hozzáférhetőség és a megfizethetőség, azaz a gazdasági problémák miatt szűkül azoknak a köre, akik az információs forrásokat szabadon használhatják.)

Gyakorlatibb megoldást jelentenek a Kelet-Európa könyvtárainak küldött nagyjértékű könyv- és folyóirat-adományok, amelyeket nemcsak folytatni szükséges, de ki kell terjeszteni a technikai eszközökre, könyvtári felszerelésekre is. Még lényegesebb szakmai képzési programok szervezése ezekbe az országokba, a helyi igényekhez adaptálva.

Az előadásokat és a viták összefoglalóit a FID és a Német Könyvtári Intézet közös kiadványban adja majd közre, hamarosan. Az utolsó napon a résztvevők egy közös nyilatkozatot fogadtak el, amelyet a megfelelő nemzeti szervezetekhez is eljuttatnak majd. (Szövegét az alábbiakban közöljük.)

Bátányi Viola

Információpolitika mint kultúrpolitika

Kulturális, gazdasági és társadalmi aspektusok
az Új Európáért Nemzetközi Konferencia záróközleménye

1. Új Európa van kialakulóban, kialakulását mélyreható gazdasági, kulturális és társadalmi változások kísérik. Az információs intézmények és a könyvtárak számára óriási lehetőségek kínálkoznak, de vannak kockázatok is:

– Az újabb technológiák bevezetése az élet minden területén az információk intenzív és sokoldalú felhasználásához vezet.

– A vezető ipari országokban hatalmas vállalkozások és szervezetek átvehetik az uralmat az információelőállításban és -értékesítésben.

– Egyidejűleg társadalmi átrétegződések és új értékorientációk alakulnak ki.

2. Ennek a fejlődésnek konkrét veszélyei vannak:

– Az európai társadalom „információban gazdag” és „információban szegény” részekre hasadhat.

– A kulturális sokféleséget a kisebbségek kulturális identitásának széttröszölése veszélyezteti.

– Az információs szolgáltatás mennyiségét és minőségét, a kreativitást és a kulturális tradíciókat a piacgazdaság versenyformái veszélyeztetik.

– Késlekedik és akadályokba ütközik a közép- és kelet-európai országok gazdasági alapjainak regenerálódása, saját kulturális és információs bázisaik újraéledése.

3. Mi – politikusok, szakmai szövetségek és szakmai szervezetek, könyvtárosok és információs szakemberek Kelet-, Közép és Nyugat-Európából – felhívunk minden felelős tényezőt, hogy e veszélyek ellen lépjenek fel:

– Minden felvetett kérdést közösen, európai hagyományaink szellemében szükséges elemezni és megválaszolni.

– Európa kulturális identitása és sokfélesége csak közös munkával biztosítható.

– A könyvtárak, levéltárak és információs rendszerek az európai örökség alapvető forrásai, forrásai a nemzeti kultúráknak és a tudománynak, meg kell őket óvni mindenféle rombolástól, és mint a társadalmi és gazdasági regeneráció központi bázisait kell őket – különösen Közép- és Kelet-Európában – megőrizni és kiépíteni.

– Felhívunk minden európai politikust és szakembert, hogy küzdjön a növekvő analfabétizmus ellen, és hogy a pénzügyi tárcakérdésekben álljon ki az információ- és kultúrpolitika megfelelő prioritása mellett.

4. A következő konkrét intézkedéseket szükséges azonnal foganatosítani:

– Megfelelő programokkal kell támogatni – különösen Közép- és Kelet-Európában – a szakemberek ki- és továbbképzését, valamint a szakemberek cseréjét.

- Az információ- és tapasztalatcsere érdekében támogatni kell különféle szemináriumokat, workshopokat és nemzetközi konferenciákat.

- Ki kell alakítani egy európai médiát, mint a szakmai eszmék, információk és tapasztalatok cseréjének fórumát.

- A nyugat-európai fejlesztési programokat nyitottá kell tenni közép- és kelet-európai kollégák és intézmények részvétele előtt.

A konferencia minden résztvevője nevében:

Jekatyerina Genieva, Moszkva

Lauri Lepik, Tallin

Elisabeth Simon, Berlin

Karl A. Stroetmann, Bonn

William A. Turner, Párizs

További információkért az alábbi címekhez lehet fordulni: Elisabeth Simon, Deutsches Bibliotheksinstitut, Luisenstr. 57, 0-1040 Berlin, Tel.: (030)23 11 94 73
Dr. Karl A. Stroetmann, FID Councillor, GMD, Postfach 1316, W-5205 St. Augustin, Tel.: (2241) 14 33 19; Fax: 14 30 17

Minden könyvet terjesztene

A Könyvtárellátó kéznyújtása két irányba

Régi Kincses Kalendáriumokban láhattunk egy rajtot: egy kisfiú egy még kisebb leányt vezetett rajta kézenfogva. Ez a könyvkiadók és a könyvtárak jelképe is lehetne, azzal a *kis különbséggel*, hogy nem fogják egymás kezét... S azt se lehet tudni, hogy melyik a kisebb: a nagy múltú, de anyagi gondokkal küszködő könyvtár, vagy a vállalkozásába gyakran belebukó kiadó.

Most azonban a Könyvtárellátó nyújtja a kezét a kiadók felé, hogy ezzel segíthesse a könyvtárakat. (A rejtvény az alábbiakból megoldható.)

Pécsett, az (I.) Magyar Könyvvásár alkalmával könyvkiadók és könyvtárosok részvételével szakmai tanácskozást szerveztek. (Erről a tanácskozásról és fejleményeiről a *Könyvtári Levelezőlap* több számában is olvashattunk.) A „Szövetség az olvasóért” című eszmecserén, melyet *Mikes Éva* alpolgármester köszöntője után *Szente Ferenc*, a Széchenyi Könyvtár főigazgató-helyettese nyitott meg, *Lengyel László*, a Pénzügykutató Rt. elnök-vezérigazgatója tartott vitaindít-

tót. Számunkra hízelgő véleménye, hogy a kiadók létrehozta *értékek csak a könyvtárakban* vészelhetik át a jelenlegi változatos időszakot. Ennek előfeltétele az, hogy ezek az értékes kiadványok eljussanak a könyvtárakba.

A vita pedig abban csúcsosodott ki, hogy a kiadók által létrehozott értékeket a könyvterjesztés nem terjeszti, s a könyvtárak sokszor információkkal sem rendelkeznek az arra érdemes újdonságokról.

Könyvtáros lévén ekkor kezdtem el gondolkodni e visszas helyzet felszámolásának, a megoldás módjainak lehetőségeiről.

Előbb arra gondoltam, hogy a *Mekeke*-nek becézett Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése nyithatna egy mintatermet, ahová *minden kiadó* elküldhetné a még kapható kiadványának egy példányát, hogy a rendszercs vásárlók egy helyen tájékozódhassanak a *teljes magyar könyvtermésről*. (Félő, hogy a *Mekeke* csak a tagsági díjat megfizető kiadók könyveit fogadná. Ez érthető

is lenne. S a kis, évente egy-két könyvet kiadó vállalkozás számára a tagdíj újabb megterhelést jelentene – amit nem biztos, hogy a többletbevétel ellensúlyozna.) Ezért elvetettem ezt a gondolatot.

*

Ezután arra gondoltam, hogy a teljes magyar könyvtermés áttekintése, s az abból való körültekintő válogatás elsősorban a *könyvtárak feladata*. Ebben segíthet nekik a Könyvtárellátó. Ezért kerestem fel *Maróti István*-ét, a Könyvtárellátó igazgatóját, hogy az ebben az évben létrehozott bemutatótermék lehetőségeit hasznosítva vállalják ezt a feladatot. Így mind a kiadóknak, mind a könyvtáraknak segíthetnek, s létrejöhet a hiányzó kézfogas. (A helyi vásárlás céljából a mintatermet meglátogató könyvtárosok így egy helyen áttekinthetnék a teljes kínálatot és beszerzéseik megalapozottabbak lehetnek. Gondoljunk például a párhuzamos kiadványokra, a könyvek megjelenésére – kötés és papír minősége, betűnagyság stb.)

– Vállalja-e a Könyvtárellátó ezt a feladatot? – kérdeztem.

– Természetesen, szívesen. Már tavaly, cégünk önállóvá válásakor írtunk egy körlevelet közel 800 ismert kiadónak. Közülük 600 válaszolt, és terjesztésre át is adott könyveiből.

– Hiszen ma már ezernél több könyvkiadóról beszélnek...

– Kétlem, hogy van ennyi rendszeresen publikáló kiadó. Még a válszólo hatszáz, könyvet is „termelő” vállalkozást sem nevezném kiadónak, hiszen sok egyéb dologgal is foglalkoznak. Viszont több mint hatszáznak már fizettünk az egy év alatt.

– Mit jelent önnek és cégének a „korrektség és együttműködési szándék” – melyet a mintaterem megnyitóján mondott?

– A könyvkiadókkal kapcsolatban azt, hogy az átadott könyvekért a

megállapodás szerinti időben fizetünk. A könyvszakmában is általános a „sorban állás”, a kereskedelem sokszor nem tud fizetni a kiadónak, a kiadó a nyomdának, s minél kisebb a vállalkozás tőkéje annál kevesebb a kitartása, már magába a várakozásba is belerokkan. Mi, hála istennek, tudunk fizetni.

– S mit jelent a korrektség a könyvtárak iránt?

– Már másfél hónapja alakítgatjuk a könyvtárosokkal az 1993. évi szerződést, hogy önállóságunkat és a szakma érdekeit összhangba hozzuk. A megalapozott változtatás akkor lehetséges, ha mindennek tudjuk az árát. (Az *Új Könyvek* egy évfolyama 1500 forintba kerül, a könyvbe ragasztott tasak, a könyvkártyák és a katalóguscédulák stb. mind pénzbe kerülnek. Nem kis összeg a postaköltség sem.)

A nyereségünk egy részét a könyvtárosok tájékoztatására fordítjuk. A teljes körű tájékoztatásban – mint eddig is – az *Új Könyvek*nek lesz a legnagyobb szerepe. Ennek önköltsége számításaink szerint 7,2 millió lesz, az előfizetésekből ennek egyharmada sem folyik be. A mi költségünk tehát közel 5 millió lesz. Ezen keresztül, s vásárlásainkhoz viszonyítva, a kisebb könyvtárak kapnak nagyobb arányú támogatást. A szerződő könyvtáraknak *alapszolgáltatásként* biztosítjuk informálódásuk lehetőségeit. A kiegészítő szolgáltatásokat önköltségen áron biztosítjuk.

– Mit gondol, együtt van az a gárda, amely képes ezeknek az elképzeléseknek a megvalósítására?

– Úgy hiszem, hogy igen. Itt vannak a régi, jó szakembereink, a TÉKÁ-tól is tehetséges munkatársak jöttek át hozzánk, a minőségi csere pedig folyamatos. (Mi használjuk a számítógépet is, ehhez is megvan a személyzetünk. A továbbiakban a szakmai tudáshoz még újabb technikát kell beszerezniünk.)

S a végére hagytam, hogy magam

is elsősorban könyvtáros vagyok, ezért nem csak jó kereskedőket, számítógépes szakembereket sikerült idecsábítanunk, hanem olyan jó könyvtárosokat is, akik már máshol bizonyítottak. Egy év alatt három kiváló könyvtáros került hozzánk. Így a kereskedelmi érdek és a szakmai követelmény összhangja biztosítható.

– Orbán Emőke írta a *Levelezőlapban*: „... feladatuk, hogy megadják a lehető legszélesebb körű tájékoztatást... a hazai könyvtermésről”. Biztosítható ez?

– Ez az egyik legfőbb feladatunk, s természetesen vállaljuk is. Az általunk közvetített információ azonban többféle, és különböző színvonalú. Az *előzetes tájékoztatás* a kiadók szövegein alapul, s természetes, hogy kereskedelmi indíttatású. Ugyanezeket a könyveket az *Új Könyvek* is ismerteti utólag, ekkor azonban a beszerezhetőség már nem szavatolható: a várható igény pontosan nem prognosztizálható. A maradvány a cég vesztesége, a hiány bosszúság a könyvtárosoknak.

– Győzi az *Új Könyvek* a teljes körű tájékoztatást?

– A téli könyvvásárra 370 könyv megjelenését jelzik. Ha valóban megjelennek ezek a művek, a mintaterebben (Váci út 19.), illetve a Kódex Könyvárúháznál (a Honvéd utcában) azonnal meg lehet vásárolni. Az *Új Könyvek* azonban csak az 1993. 1–3. számában tudja majd ismertetni. (Ebből az első szám már nyomdában van.)

– És mikorra jutnak el a könyvtárakba ezek a könyvek, ha a jegyzéken rendelik meg?

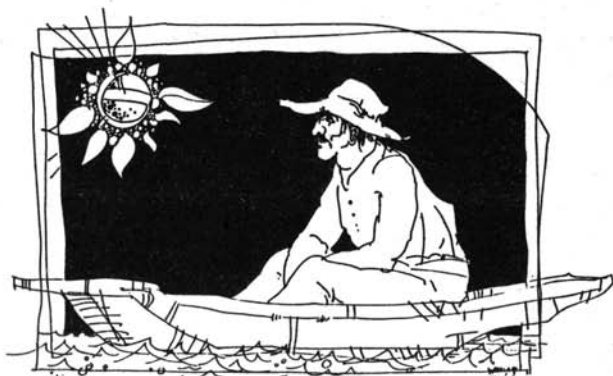
– Az átfutási idő most átlagban 3 hónap, de ha valamelyik sikerkönyvből a készletünk elfogy, annak utólagos beszerzése hosszabb időt igényel.

– Szétválasztható-e a könyv, illetve az információ terjesztése, ahogy az idézett cikk javasolja? Mi a véleménye a *Magyar Books in Print* című periodikáról?

– Már eddig is próbálkoztunk ezzel. Előrendelést tettünk lehetővé a drágább könyvek, lexikonok, kötelező olvasmányok stb. beszerzésére. (Úgy gondoltuk, hogy ehhez a szűkített információ is elég. Utólagos „helyretevésük” pedig az *Új Könyvek* megbízható recenziói alapján történik.)

A jövőben szakmai lapunk, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, valamint a *Szakkönyvújdonságok* c. jegyzék teszi lehetővé az előzetes tájékozódást és rendelést. (A *Magyar Books in Print* vállalkozásában a kereskedelmi információhoz nem hiszem, hogy olyan szintű szolgáltatás csatlakozna, mint amire mi – negyvenéves tapasztalattal – képesek vagyunk. Kétséges számomra a nemzetközi szabványnak megfelelő címléfrások biztosítása is.)

– „A könyvtárak nehéz pénzügyi helyzetük miatt még jobban igényelnék a tárgyilagosságot... értékéközpontú könyvismertetéseket” – írta Orbán Emőke, s ezzel mélységesen egyetértetek. Mi az Ön véleménye erről?

– Az *Új Könyvek* mindig ilyen recenziókat közölt, s ennek ma – a könyvkiadás kommercializálódása idején – egyre nagyobb a jelentősége. Könyvtárosok véleménye az, hogy ha valamit ki kell hagyni a teljes körű terjesztésből, illetve információból, akkor az az értéktelen kiadványok köre (erről azonban külön tájékoztatjuk a könyvtárakat, a könyvesbolti forgalomba nem kerülő kiadványokhoz hasonlóan).

Egyébként alapvető törekvésünk az, hogy érték ne maradjon ki terjesztésünkben, tájékoztatásunkból. A Széchenyi Könyvtártól telefaxon kapott köteleespéldány-jegyzék alapján rendszeresen megnézzük, hogy beérkezett-e hozzánk minden kiadvány, s a hiányzókat igyekszünk beszerezni. Így reméljük, hogy közvetítésünkkel minden értékes mű, melyet forrongásban, állandó változásban lévő könyvkiadásunk létrehoz, eljuthat a könyvtárakba.

– A mintaterem lehetőségeivel élhetnek-e a magánvásárlók és a kiadók munkatársai?

– Bárki jöhet a mintaterembe tájékozódni és vásárolni. A magánvásárlók bolti áron vásárolhatnak. A könyvtárak az új könyvekből (a lexikonok kivételével) 20, a régebbiek árából 30-50; kedvezményt kapnak. A kiadóknak pedig azért is érdemes eljönni hozzánk, mert 1954-ig visszamenőleg van katalógusunk a megje-

lent kiadványokról. Így elkerülhetők a felesleges új kiadások.

– És az egy időben megjelenő (párhuzamos) kiadások.

– A készülő kiadványokról mi is csak a kiadók előrejelzéseiből értesülünk. Közülük sok terv nem is realizálódik, ezért feldolgozásukat sem tudjuk vállalni. Sajnos, tudomásunk szerint sem a minisztériumnak, sem az egyesülésnek nincs katasztere a várható kiadványokról. Így nem kerülhettek el a párhuzamosságok. Ebben valakinek szerepet kellene vállalnia a kiadók és az egész magyar könyvkiadók kultúra érdekében.

– Köszönöm a beszélgetést és a kiemertő tájékoztatást.

*

Végezetül hadd idézzem *Bálint György* egyik cikkének Lengyel László véleményét erősítő sorait. „Sok mindent el lehet fosztani mindentől, ami életét értelmessé és érdekessé tette. Csak egyet nem lehet most már kiirtani: a szöveget. A szavak megmaradnak, az emberiség legszebb és legokosabb mondatai többé már nem vészhetnek el. ... [A szöveg] eldugott könyvespolcok mélyéről egyszer majd megint előkerül fiatalon, tisztán, sértetlenül és diadalmasan.”

Arnóth Károly

Meg kell változtatni a katalógizálás eddigi gyakorlatát

Az online katalógusok elterjedésével a könyvtárak katalógizálási gyakorlata közszemlére került. A használók elismerik ugyan az online környezet kényelmét és hatékonyságát, ugyanakkor bosszantja őket és nem értik, hogy miért találkoznak olyan gyakran kiegészítésre, illetve aktualizálásra szoruló információkkal. Azt is szeretnék tudni, hogy a könyvtárban meglévő könyvek némelyike, továbbá a különgyűjtemények dokumentumai miért nem szerepelnek az online katalógusban, és miért kerül annyi időbe, amíg a friss, idegen nyelvű anyagok is megjelennek benne. A bibliográfiai hálózatokban való katalógizálás erényei még az egyetemi vezetők füléig is eljutottak. Ők most arra kíváncsiak, hogy miért olyan magasak a katalógizálás költségei, és miért nem lehet naprakészen katalógizálni.

Másképpen kéne csinálni

A könyvtárosok természetesen osztják a használók kívánságait a bibliográfiai információs rendszerek teljessége és naprakészsége iránt. Mivel az valószínűtlen, hogy a cél eléréséhez több erőforrást kapjanak, arra van szükség, hogy a jelenleg rendelkezésükre álló „municióval” végezzék el a munkát. Ez azt jelenti, hogy a munkát másképpen kellene elvégezni. Szerencsére az online katalógusok természete lehetőséget ad erre. Amellett, hogy nyomást gyakorol a katalógizálókra a katalógus teljessége és frissessége szempontjából, az online hozzáférés eddig soha nem tapasztalt lehetőséget is biztosít. Ezt a változást *sok tényező alakítja*: a legfontosabb irányzatokat érdemes itt is megemlíteni.

Az osztott katalógizálástól való függőség. Az OCEC megszületése óta az osztott katalógizálás a hatékony könyvtári munka fontos előfeltételévé vált. Az eredeti katalógizálás rendkívül drága; ezt a drága erőforrást meg kell osztani. Az a tény, hogy a könyvtár nem csak magának katalógizál, megnöveli az eredeti katalógizálással szembeni elvárásokat.

Változások a katalógushasználatban. Az online katalógus lehetővé tette, hogy tudomást szerezzünk arról, hogy a használók milyen szükségleteikkel és hogyan használják a katalógust a valóságban. A könyvtárosok véleményével szemben, amely szerint a katalógus egy rendezett, gondosan megszerkesztett és könnyen használható eszköz, a gépi kereséseket elemezve fény derült a könyvtári gyakorlatokból származó használói nehézségekre, az olvasók helyesírási-betűzési tévedéseire, a módszerességet erősen nélkülöző keresési szokásokra. A használók bebizonyították, hogy jelentős segítségre van szükségük a keresésben, különösen jól megtervezett rendszerekre, minta-kulcsszavakra és utalásokra – vagyis olyan eszközökre, amelyek összekapcsolják az ő információkeresési szókincsüket a megfelelő katalógusrekordokkal. A jó rekordok önmagukban nem elegendők – ezek csak egy nagyobb hozzáférési rendszer elemei.

A tárgyi keresés természete. A tárgyi keresés iránti megnövekedett érdeklődés fényt derített a könyvtárak tárgyi katalogizálási (az angol-amerikai szóhasználatban a katalogizálás fogalmába a formai leíráson kívül a tartalmi feltárás is beletartozik, a bibliográfiai leírás, illetve az osztályozás-tárgyszavazás megkülönböztetésére a leíró katalogizálás, illetve a tárgyi katalogizálás fogalmakat használják – *a ford.*) gyakorlata is. Kiderült, hogy a felhasználók képessége és hajlandósága a prekoordinált LC-tárgyszavak használatára meglehetősen korlátozott, a keresett tárgykörökkel kapcsolatos fogalomalkotásuk pedig kiszámíthatatlan. Keresőkifejezéseik igen ritkán esnek egybe a katalógus tárgyszavaival.

A helyi katalógusok egymással való összekapcsolásának iránya. A helyi online katalógus csak egy alhalmaza egy virtuális országos, sőt – egyre inkább – nemzetközi adatbázisnak. Néhány könyvtárban már lehetséges több katalógust is használni, s a használót a katalógusok között navigáló egységes menürendszerrel is rövidesen természetessé válnak. A katalógus már nemcsak úgy funkcionál, hogy „megmutatja, hogy mi van meg a könyvtárban” (Cutter második tétele), hanem azt is jelzi, hogy a könyvtár mit szerezhet meg a használónak. A könyvtárak katalógusrekordjainak már ebbe az univerzális környezetbe kell beilleszkedniük.

A helyi katalógus folyamatos kiegészítése a könyvtáron kívül előállított adatokkal. A könyvtári katalógusok a jövőben nem csak a könyvtár által előállított és ellenőrzött rekordokat fogják tartalmazni. Sok könyvtári katalógusban már most is található különféle forrásokból származó referátum- és indexrekordok. A könyvtári katalogizálás és a kereskedelmi szolgáltatások indexelése közötti elvi és gyakorlati különbségek jobb esetben csak érthetetlenek a használó szemében, rosszabb esetben viszont a hozzáférést akadályozó tényezővé válhatnak. Hogy növeljék a rendszer bonyolultságát, a könyvtárak megkezdték teljes szövegek és nem-bibliográfiai fájlok beépítését is az online katalógusba.

Új formátumok megjelenése a könyvtári állományokban. A nyomtatott forma még mindig uralkodó ugyan, de az elektronikus és mágneses formátumok mennyisége erősen növekszik, s a hozzáférhetőség érdekében ezeket is katalogizálni kell. Emellett megjelennek olyan új kutatási módszerek és tudományágak, amelyek kimondottan a nem-könyv állományok vizsgálatára alapszanak, s ezzel jár természetesen az a követelmény, hogy ezek legyenek benne a könyvtári katalógusokban. Tehát egyre többet kellene katalogizálni, mégpedig egyre szélesebb körű szakértelemmel, hiszen minden formátum egyedi problémákat jelent.

A változatok elszaporodása. Az új információhordozók megjelenése, a kiadvány-előállítási módszerek megváltozása, a megőrzés céljából történő reprodukció, az elektronikus dokumentumok készítése – íme néhány tényező, amelynek köszönhetően ugyanaz a mű a formátumok-kiadások-változatok egyre áttekinthetlenebb variációiban áll rendelkezésre. Jóllehet a szakma nemrégiben kidolgozott egy stratégiát a probléma néhány szempontjának a kezelésére, mindazonáltal még igen sokat kell tenni addig, amíg a különféle változatok könnyen azonosíthatók lesznek a nagy adatbázisokban. A leíró katalogizálás hagyományos feladatát, hogy az egyes kiadásokat megkülönböztesse, most már ebben az új helyzetben kell vizsgálni.

Online leltározás szükségessége. A legtöbb könyvtárban az online használói katalógus nem önmagában áll, hanem egy integrált rendszer egyik modulja. A teljes rendszer többféle könyvtári folyamatot és funkciót támogat, amelyek mindegyike egyetlen adatbázissal van kapcsolatban. E rendszerekben a katalógusrekord össze van kapcsolva az egyes példányokra vonatkozó információkkal, amely példányokat általában vonalkód-számokkal lehet azonosítani. Ezeknek a példányszintű információknak az előállítása és karbantartása gyakran a katalo-

gizálókra hárul, így az online katalógusokkal járó „mikroszintű” feladatok is őket terhelik.

A felsorolt irányzatok teljesen új követelményeket támasztanak a katalogizálókkal szemben. Elvárják tőlük, hogy megtervezzék a szükséges új munkamene-
teket, szerepet vállaljanak az automatizált könyvtári rendszerek telepítésében
és aktualizálásában, külső adatbázisoknak a rendszerbe való betöltésében, dönt-
senek arról, hogy melyik mezők legyenek indexelve, egyszóval olyan könyvtáro-
sokra van szükség, akik a bibliográfiai ismereteken kívül információtechnológiai
szakértelemmel is rendelkeznek.

Negatív katalogizáló-kép

A katalogizálóknak fel kell venniük a harcot a róluk kialakult negatív kép
megdöntése érdekében. Az ellenszenvet kiváltó vád ellenük az, hogy rengeteg
misztikus, csak általuk ismert szabályt használnak, ahelyett, hogy az információ-
keresés, az adatbázisstervezés és -fejlesztés sokkal érdekesebb-
fontosabb problé-
máival törődnének.

Az online katalógus és az online katalogizálás most alkalmat ad arra, hogy
megreformáljuk a katalogizálást, és a szabályzatok merev alkalmazása helyett
visszaállítsuk a katalogizáló könyvtáros mérlegelő-döntéshozó szerepét. A
könyvtárak legértékesebb erőforrása vitathatatlanul a képzett és tapasztalt szak-
emberek ideje. Kifizetődő lenne gyakorlatukat és ítéleteiket jobban kihasználni.

Mit tegyünk, hogy kielégítsük az egyszerűsítés igényét, hogy költséghatéko-
nyabbá tegyük a katalogizálást, hogy megfeleljünk az on line környezet kihívá-
sának? Hogyan nyerhetjük vissza a szakmai érdeklődést a bibliográfiai számba-
vétel megszervezése és irányítása iránt? Hogyan kaphatná meg a katalogizálás
az őt megillető részeseledést a szakmai elismerésben? Ennek egyik módja az
enne, ha néhány komoly változtatást vezetnénk be a bibliográfiai leírás és a
tárgyi katalogizálás gyakorlatában.

Egyszerűbb bibliográfiai leírást! A szakma rengeteg időt és energiát fektetett
bele abba, hogy a létrehozott bibliográfiai rekordokat bármelyik könyvtár hasz-
nálhassa. Az a tény, hogy a helyi rekordok a bibliográfiai hálózatban láthatóvá
válnak, és a következetesség, szabványosítás és minőség iránti igény arra ve-
zetett, hogy a könyvtárosok nyomást gyakoroltak a Kongresszusi Könyvtárra,
adja ki és terjessze saját AACR2-Szabályzatértelmezését (a továbbiakban:
SZÉ). Vagyis az LC gyakorlatához való alkalmazkodás a minőség szinonímájává
vált. Jóllehet egy elfogadható szintű következetességhez szükség van irányelvek-
re, de most a szakma talán túl messzire ment. Mert mikor lényeges a következe-
tetesség? Meg kell különböztetni azokat az eseteket, amikor fontos, hogy a
katalogizálók ugyanazt a döntést hozzák meg, és azokat az eseteket, amikor egy
döntés „nem oszt és nem szoroz” az illető rekord használója számára – legyen
az egy könyvtári olvasó vagy egy másik könyvtáros. A katalogizálók következe-
tetessége nem lehet cél önmagában, csak eszköz, amely – esetleg – sikerre vezet.

Nevek összehozása, tételek azonosítása. Ez két olyan cél, amelyek érdekében
elengedhetetlen a következetesség. A név-hozzáférsi pontok együtt-tartása a
bibliográfiai nyilvántartások elengedhetetlen feladata. Az olvasók elvárják, hogy
például egy szerző összes könyvét egy helyen találják meg, illetve egyetlen
kereséssel keressék ki az online katalógusból. A jelenlegi katalogizálási környe-
zet a lehető legjobb eszközt adja a könyvtárosok kezébe a nevek használatában
való következetesség megvalósításához: a Library of Congress egységesített
névbesorolási jegyzékét (Name Authority File of the Library of Congress,

LCMF), amely elérhető a bibliográfiai hálózatokon, sőt néhány helyi online katalógusban is.

A tételek egyértelmű azonosítása szintén rendkívül fontos, elsősorban a könyvtárosok mint a könyvtári katalógusok „legjellegzetesebb” használói számára, hiszen nekik tudniuk kell, hogy a kezükben lévő könyv azonos-e a katalógusban már meglévő leírással.

Ha ez így van, akkor hogyan változtathatunk mégis a leíró katalogizálás rigorózus gyakorlatán? Ennek érdekében vizsgáljuk meg a következő kérdéseket.

Szabály kontra egyéni megítélés

1. Nem tekinthetnénk-e el a legtöbb esetben az SZÉ-től? Néhány példa: Az LC gyakorlata ellentétben áll az AAXR2 11. fejezetével: az előbbi a mikrofilmek katalogizálásánál az eredeti dokumentumra helyezi a hangsúlyt, s a reprodukció adatai másodlagosak, a szabályzatban ez éppen fordítva van. A hozzáférési pontok meghatározására szolgáló források használatára vonatkozóan a SZÉ ugyanazt mondja, ami a szabályzatból is egyértelműen kiderül. A könyvtáros hasznosabban tölthetné el idejét, ha azt mérlegelné, hogy egy művet egy használó valószínűleg hogyan fog keresni, mintha azt az SZÉ-ből próbálja kideríteni.

A szükségtelen SZÉ-k egy olyan katalogizálási kultúrából erednek, amely arra helyezi a hangsúlyt, hogy minden lehetséges esetet szabályozzon. A jelenlegi leíró katalogizálási gyakorlat ezért a teljes rekordban következetességre törekszik, ahelyett, hogy a rekordnak azokra a részeire koncentrálna, amelyek valóban nagyfokú következetességet igényelnek: a besorolási adatokra.

2. Szükséges-e sokat törődni azzal, hogy mi legyen a fő besorolási adat? A könyvtárosok sokszor igen sok időt kénytelenek eltölteni azzal, hogy megállapítsák a fő besorolási adatot (főtétel-melléktételek). Ezt a MARC formátum is megkívánja: az 1XX mezőt ki kell tölteni. Érdemes azonban elgondolkodni azon, hogy kell-e egyáltalán időt fordítani arra, hogy melyik besorolási adatot minősítsük „fő”-nek – hozzáférési szempontból ugyanis ez teljesen mindegy.

3. Szükséges-e sokat aggódni egy besorolási név helyes formája miatt? Most, hogy az LCNAF már széles körben elérhető, a katalogizálók ennek használatával megfelelő következetességet érhetnek el, s nincs szükség egy csomó bonyolult szabály alkalmazására az egységesítés biztosítására. A szabályzatok jobb, ha irányelvként szolgálnak, ugyanis nem meghatározásának leghatékonyabb eszközei az ésszerű irányelvek és a katalogizálók egyéni megítélésének kombinálása, valamint egy országos authority fájl használata.

Változtassunk a tárgyi katalogizáláson!

A tárgyi katalogizálás filozófiájának ésszerű megválasztásával is sokat lehetne elérni. A szakmának ösztönöznie kellene a változtatásokat a katalogizálók hozzáállásában, képzésében, a munkájukban használt eszközökben. Az online katalógusokban való tárgyi keresés elmúlt tíz esztendejében a könyvtárosok többet tanulhattak a használók keresési szokásairól, mint a cédulakatalógusokban való tárgyi keresés több, mint száz esztendeje alatt; ma már a téma gazdag szakirodalmá is rendelkezésükre áll. Ideje, hogy feladjuk ezt az osztályozási gyakorlatot, amelyről sohasem lehetett tudni, hogy hasznos-e vagy sem a hasz-

nálók számára, mert hatékonyabb, olcsóbb módszerek kerültek elérhető közel-ségbe. A jelenlegi osztályozási gyakorlat és szabványok – helytelenül – a katalo-gizálás két történeti szempontjában gyökereznek: a cédulakatalógus számára történő katalogizálásban és abban, hogy követik a leíró katalogizálás példáját. Itt az ideje, hogy mindkét elvvel szakítsunk.

Osztályozási következetesség? A nevekre irányuló keresés egzakt, hiszen egy ismert speciális keresőlemezre irányul. Ha a leírásban megadunk egy névbesoro-lási adatot, akkor erre kereséskor létezik helyes válasz, azaz egy bizonyos név össze van kapcsolva egy bizonyos dokumentummal. A tárgyszavakkal kapcsolat-ban viszont nem létezik egyetlen helyes válasz – a tárgyszavazás ugyanis szükség-szerűen szubjektív.

Lehetetlen és irreális cél tehát azt megkísérelni, hogy egy tárgykör összes könyvét összehozzuk egyetlen tárgyszó alatt. Ezért ha azt mondjuk, hogy „egy bizonyos tárgy összes könyve”, akkor szükségszerűen egy bizonytalan, laza fogalmat határozunk meg. A tárgyszók-indexelők már régóta tudják, hogy a gyakorlatban csak egy erősen korlátozott fokú indexelési következetesség való-sítható meg.

A tárgykörök és a fogalmak az idők során változnak – még ha sikerül is egy bizonyos időpontban egy téma szakirodalmát egy helyre összehozni, ez nem marad így sokáig. Ezen kívül minden könyv sajátos, egyedi módon kezeli az illető témát; sőt, minden olvasónak sajátos, egyedi igénye van a témának egy bizonyos szempontja iránt, amit sajátosan és egyedi módon értelmez. A tárgyi keresés természete ezért pontatlan és „felfedező” jellegű, egy olyan folyamat, amely megkísérli összeegyeztetni a használó információs igényét, a szerző szán-dékát és szakértelmét, egy tárgyszójegyzék deskriptorait és azt, hogy mindeze-ket a szakozó hogyan értelmezte. Egy átfogó tárgyi keresés mindig több megkö-zelítést igényel, és a katalógusnak nem szabad az olvasókat félrevezetnie, azt sugallva, hogy ez nem így van.

Marcia Bates olyan tanulmányokról ad számot, amelyek együttesen azt mutat-ják, hogy annak átlagos valószínűsége, hogy két ember ugyanazt a szakkifejezést használja egy fogalomra vagy egy könyvre, 10-20 százalék. *Lois Mai Chan* azt vizsgálta, hogy milyen indexelési következetesség van a Library of Congress tárgyszójegyzékének használatában a Library of Congress és az OCLC tag-könyvtárai között, 100 összepárosított OCLC esetben (az OCLC tagkönyvtárai által indexelt rekordok ideiglenesek, ezeket később felülírják az LC mágnessza-lagain lévőekkel). A tanulmány a következetesség messzemenő hiányát doku-mentálja.

Az indexelési következetesség ideális lenne, de nem lehetséges. A katalogizá-lókat arra kellene megtanítani, hogy álljanak meg azon a ponton, ami után a további erőfeszítés már időpocsékolás. Az LC és a tagkönyvtárak tárgyszavai közötti különbségek *Chan* példáiiban azt mutatják, hogy az CL tárgyszavai csak igen kevés esetben lennének hasznosabbak egy tipikus használó számára.

Fontos, hogy belássuk, hogy mi az, ami elérhetetlen, és megértsük, hogy az online keresés természete ezt a veszteséget bőségesen honorálja. A katalogizá-lók inkább fogadják el a tagkönyvtárak eltérő változatait, mint hogy sok drága időt fordítsanak annak megállapítására, hogy osztályozásuk konzisztens-e az LC-vel vagy más katalogizálókéval. Nem helyes, ha a tárgyi katalogizálás végső céljának a dokumentumok egy helyre hozatalát tekintjük.

Kötött szókészlet. Mindezek ellenére nem szabad hagyni, hogy a tárgyi feltárás a szabad szöveges keresésre, azaz kötetlen kulcsszavakra épüljön. A kötött szókincsnek jelentős előnyei vannak: olyan eszköz, amely megfelelő esélyt ad a terminológiai következetességre, például azzal, hogy a szinonímák-

ról utalásokat biztosít a rekordban ténylegesen használt szakkifejezésekre, vagy egyes szűkebb és tágabb deskriptorok megadásával struktúrát hoz létre a keresőfogalmak összehozására.

A vizsgálatok azt bizonyítják, hogy az olvasók által beírt keresőkifejezések több, mint a fele nem egyezik meg a könyvtárosok által használt deskriptorokkal, tehát egy kötött és szerkezetbe foglalt adatátviteli szókincs sokkal fontosabb a tárgyi hozzáértés szempontjából, mint egy tárgykör dokumentumainak egy helyre hozatala. Mégis, a katalogizálók még napjainkban is arra fordítják az időt, hogy következtetések legyenek a tárgyszavak megválasztásában, miközben a legtöbb online katalógusban nincsen kiépítve semmilyen tárgyköri struktúra a kereséshez.

Tárgyi keresés az online katalógusokban Az online katalógusokkal foglalkozó tanulmányokból a könyvtárosok sokat megtanulhattak a használó keresési viselkedéséről, és olyan módon segíthetik őket, amilyen a cédulakatalógus mellett nem lehetséges. Ezek a tanulmányok például kimutatták, hogy a használók ritkán írják be a tárgyszavakat pontosan – legkevésbé a hosszúakat; a tárgykör szókincset gyakran próbálják a címből „kiszedni”; segít rajtuk, ha böngészhetnek egy-egy tárgykör tételei között, ahogyan azt a könyvtári polconál megszokták; szeretnek tárgyszóindexekben böngészni, s ezekből kiválasztani a megfelelő szakkifejezéseket; a szakkifejezéseket nem pontosan használják: a használatbeli megkülönböztetésre szolgáló finomságokkal nem tudnak mit kezdeni, sőt ezek félrevezethetik őket.

A mai online katalógusokban a tárgyi hozzáférést a kötött szókészlet szerkezetében (például: utalások), az online katalógus keresési lehetőségeinek (például: csonkolás, kulcsszókeresés) és az osztályozó által kiválasztott tárgyszavaknak a kombinációja határozza meg. A katalogizálók legyenek tudatában annak, hogy egy fejlett keresési rendszer milyen erős szerepet játszik a tárgyi keresésben, és óvakodjanak attól, hogy túlértékeljék az egyes dokumentumok tartalmi elemzésének jelentőségét.

Prekoordináció A cédulakatalógus lineáris elrendezésének elvére épülően a Library of Congress tárgyszójegyzékének gyakorlata hosszú alosztályok egymáshoz illesztésével létrehozott összetett tárgyszavakat fejlesztett ki egyes tárgyköri fogalmak kifejezésére, amelyeket (mármint a hozzájuk tartozó leírásokat) egyetlen helyre osztanak be egy lineáris fájlban. A hosszú tárgyszóösszetételeket nem könnyű összeállítani, szintetizálási szabályaik bonyolultak, ezért a katalogizálók meglehetősen hosszú időt fordítanak kialakításukra.

És mi az eredmény? A tanulmányok azt mutatják, hogy a használók tárgyszavai ritkán esnek egybe pontosan az I.C.-tárgyszavakkal, s ha egybe esnek, akkor ez a rövid, átlagban 1,5 szó hosszúságú tárgyszavaknál fordul elő. De nemcsak a használók, hanem a katalogizálók sem tudják egymás tárgyszavait „eltalálni”. Chan úgy találta, hogy a vizsgált rekordpárok 80 százalékában a tagkönyvtárak tárgyszavai csak részben voltak azonosak az CL tárgyszavaival – általában csak a fő tárgyszó volt azonos.

Változtatási javaslatok

A katalogizálók fordítsák energiájukat legnagyobb részt az ellenőrzött szókészletek fejlesztésére és az online katalógusokban való használatára, és sokkal kevesebbet foglalkozzanak az egyes dokumentumok tartalmi elemzésével kapcsolatos szabályokkal és eljárásokkal;

A jó tartalmi elemzéshez szükséges néhány világos irányelv és szabály. A

tárgyszókialakítás a legtöbb esetben a katalogizáló egyéni döntésére épüljön. A szakma ne törekedjen irreális mértékű tárgyszavazási következetességre;

Az egymáshoz szorosan kapcsolódó tárgykörök közötti finom megkülönböztetések kerülendők. Ha egy tárgyszó mellé egy hosszú megjegyzést is kell fűzni értelmének megvilágítására, akkor biztos, hogy a használók nem lesznek képesek ezt a megkülönböztetést hasznosítani, a katalogizálók pedig következetlenek lesznek a használatában;

Az összetett tárgyszavakban az alosztályok használatát egyszerűsíteni kell: bármelyik nem specifikus alosztályt bármelyik fő tárgyszóval lehessen használni, és inkább a tárgyszavazók egyéni döntése, mint szabályok határozzák meg, hogy bizonyos összetétel helyes-e. Kerüljük a hosszú összetételeket, akárcsak bizonyos tárgyszócsoportok speciális használatát – ily módon a tartalmi elemzés gyorsabb és olcsóbb lesz, anélkül, hogy a hozzáférhetőség csorbát szenvedne;

A katalogizálók ne fejlesszenek ki előre hosszú, szintetizált egységekből álló tárgyszavakat (kevesebb prekoordináció szükséges).

*

Izgalmas idők ezek a katalogizáló számára. Az online katalógusok a szemünk láttára erőteljes, komplex könyvtári információs rendszerekké fejlődnek ki. Nem kis kihívás az ilyen rendszerek kifejlesztése, hatékonyságuk növelése, használatuk megkönnyítése és a dinamikusan fejlődő információs környezethez való alakítása. Ugyanilyen izgalmas az a szükséglet is, hogy minél több és többféle dokumentum rekordjait építsük be ezekbe az információs rendszerekbe. Új formátumokat kell bevezetni, új módszereket kell kialakítani, új eszközöket kell létrehozni. A katalógusoknak meg kell változniuk.

Dorothy Gregor–Carol Mandel

A könyvtárak finanszírozása

A Könyvtári és Informatikai Kamara városi tagozatának ülésén elhangzott referátum

Ma itt a kamara ügyes-bajos dolgairól, és a magyar közművelődési könyvtár-ügy, az önkormányzatok által fenntartott könyvtárak gondjairól kellene beszél-nünk. Amíg ezeken a területeken nem rendezzük belügyeinket, addig nincs elegendő erkölcsi alapunk a napirenddel foglalkozni, illetve a kitűzött célt is csak ilyen módon lehet megközelíteni.

Egyszer – még a kezdetekben – elmondtam ezen a fórumon, hogy a kamara működését úgy tekintem, mint a könyvtárakban dolgozó szakemberek véleményeinek gyűjtő- és összegző helyét, ahová a vélemények közvetítő útján jutnak. A kamara tehát nem a könyvtárak szerveződése, hanem a vélemények szinteti-zálásának helye kellene, hogy legyen.

Akkor – tehát még hajdanán – azt is elkezdtem mondani, hogy szükség lenne, mondjuk, szervezeti-működési szabályzatra, a működés mechanizmusának meghatározására, jogok és köteleességek írott pontosítására, például mit, mikor, hogyan kellene szavaznunk, hogyan jutunk el a többségi akarathoz, szükség lenne emlékeztetőre, jegyzőkönyvre stb.

Nem tudom, mindezek hogy állnak, csak azt tudom, hogy kollégáim megválaszolatlan kérdések sorozatát öntik rám: Miért utazol most Budapestre? Mit fogtok most tárgyalni? És ha ez, akkor mit csináltatok a múltkor? Hol az anyag, hol az a javaslat, amihez hozzászólhatunk? És ha ez az, akkor milyen korábbi vélemények szintézise útján született? Ha ehhez kell szólnod, akkor miért nem ez szerepel a meghívóban? Mondd csak, miért van két tagozat a kamarában? Megyei és városi könyvtárak nem egy hálózhatba tartoznak? Ha már kétfélé váltak, akkor miért vannak jelen a másik tagozat ülésén? ... És sorolhatók lennének még a kérdések.

Nos, engem is foglalkoztatnak ezek a kérdések. Tisztelettel megkérdezem: a múlt alkalommal előzetesen milyen anyagot kaptunk kézhez, mihez lehetett volna érdemben hozzászólni, és így meghatározni képviselőnk irányát? Vagy mihez kellene most? Ahhoz az „állásfoglaláshoz”, aminek megszületéséhez nem tudunk muníciót adni, és így nem is érezhettünk vele közösséget. De ha Önök úgy vélik, volt anyagunk, volt lehetőségünk, akkor miért kellett a múlt alkalommal az időnket mással kitölteni?

Semmi, de semmi támogatása, és ennél fogva alapja sem volt annak a képviselő-testületnek, amelyik ezt az „állásfoglalást” megjelentette. Legalábbis előttünk, tőlünk nem. Furcsának és elfogadhatatlannak tartom azt is, hogy előzetes ismertetés nélkül került a nyilvánosság elé, és ezzel alkalmat adott – véleményem szerint – jogos bírálatokra.

Az intézményi finanszírozás kérdéseinek megvitatása viszont tényleg egyik legfontosabb feladatunk. Az önkormányzati törvény és az ezt követő jogszabályok arra engednek következtetni, hogy alig van esélyünk a helyi feladatokra szánt pénzeszközök törvényi befolyásolására. Különösen nem kifejezetten könyvtári támogatásra. Ma még úgy tűnik, hogy a közművelődés nagy zsákjában, esetleg a normatív támogatások abszolút emelésével talán több jut a könyvtáraknak, de mindannyian ismerjük a gyakorlatot; azt a gyakorlatot, amelyet szabályozni nem lehet. Ugyanakkor jelzések vannak a normatív támogatások fokozatos megszüntetésének szándékáról is.

Erről tehát nem beszélek. Marad a helyi tevékenységen túlmutató feladat, a hálózati gondozás, a vonzáskörzet ilyen-olyan ellátásának pénzügyi megközelítése, azaz a tényleges helyzetet kellene elismertetni. Úgy érzem, itt teljes joggal állhatunk elő az állami támogatás igényével, de ez sem lehet teljes körű, mert meggyőződésem, hogy a városok önkormányzati „áldozatvállalásainak” is meg kell jelenniük. Itt kell tehát keresgálnunk és kitalálni a legokosabbakat, bizonyos korlátok között ugyan, de lehetőleg minél szélesebb körben.

Megközelítése véleményünk szerint történhet a jog, a rendelkezések oldaláról, történhet a fenntartók oldaláról és végül a szakma oldaláról is. Az elsőről már elmondtuk a véleményünket, a másodikhoz kevés a jogosultságunk, legfeljebb csak befolyásolhatjuk. Foglalkozunk tehát a harmadikkal.

Miről kellene itt beszélnünk?

A tisztesség is megköveteli, hogy először felvázoljuk, jobban mondva pontosan meghatározzuk: *mit adunk*, majd vitassuk meg: *kik adják*, aztán, hogy az *mibe kerül*, végül: *hogyan*, milyen elvek alapján *oszoljanak* meg a költségek.

Az első: én nem oszthatok ki feladatokat, de a mai napot nem ússzuk meg e nélkül, nem lesz elkerülhető, hogy nevén nevezzük a feladat elvégzéséhez legalkalmasabbnak tartottakat.

A KMK nevéből, szakmai kompetenciájából, valamint az egységesség feltét-

len szükségességéből fakad, hogy sürgősen megfogalmazza a *mit adunk* körét, azaz később mit kérünk, és kérhetnek tőlünk számon. Ennek kidolgozásához még egy hét sem kell, aztán elküldhető minden érintettnek.

Hogy *kik legyenek az érintettek*? Felállíthatunk kritériumokat, pontba szedhetjük, minimumokat kapcsolhatunk hozzájuk és így tovább. Például: nézzük meg az ellátott települések népességét; nézzük meg az ellátott települések számát; határozzuk meg az ellátórendszerbe bekapcsolt települések minimumát; állítsuk fel a mércét a könyvtár állományának minimumára; vizsgáljuk az állomány összetételét, a szakirodalom arányát; az előfizetett folyóiratok számát és retrospektivitását; a legfontosabb szakirodalmi tájékoztatók, referáló folyóiratok meglétét; az MNB, az MFR előfizettségét, visszamenőlegességét; felállíthatunk mutatókat a létszámot, a szakembergárda összetételét illetően; de vizsgálhatnánk a közép- és felsőoktatási intézmények számát, a piacot, a kereskedelmet és még sok mindent, merthogy a vonzáskörzet meghatározásához a könyvtár – a szakmai kritériumnak való megfelelés – önmagában nem állja meg a helyét. A pontok sora tágítható is, szűkíthető is, van köztük maradéktalan meglétet igénylő, vannak olyanok is, melyek esetleg százalékos meglétükben is elfogadhatók.

Első nekifutásra bármilyen kritériumnak a *megyei könyvtárak* maradéktalanul megfelelnek. Ezen nincs is mit vitatkozni, legfeljebb annyit: igen, megfelelnek, de csak a vonzáskörzetük határáig, azaz a potenciális használói kör széléig. Mert nem igaz az, hogy csak úgy általában minden vonatkozásban hatással vannak a megyére. Ez már csak azért sem lehet igaz, mert a szolgáltatások és azok igénybevételei, használói nincsenek közigazgatási határokhoz kötve. A könyvtár pedig rangjától és nagyságától függetlenül szolgáltatás. Szűkülő körben ugyan, de *önkormányzati szolgáltatás*.

Igen kis lépéssel tágítva a kört, csatolhatjuk még a *megyei jogú városokat*. A kérdés az, vajon még ma is megfelelnek-e az elvárásoknak. Mely területen és mennyire érezték meg a szakma elitjének tudtával és – sejtésem szerint – jóváhagyó támogatásával történt leépítésüket, leminősítésüket, s hogy a lábuk alól kihúzott talaj milyen, esetleg sohasem pótolható, helyrehozható sérüléseket okozott. Nem elhanyagolható, hogy ezeknek a településeknek a parlament térségi feladataik ellátására forrást jelölt meg, mintegy elismerve ez irányú tevékenységüket.

Logikusnak tűnik az *ellátórendszereket működtető könyvtárak* sorával bővíteni tovább a kört. Vannak szép számmal, mindegyik a háta mögött más-más

anyakönyvtári háttérrel, mutatókkal. Valamennyien áldoztak, áldoznak a területi munkára, mégsem vagyok biztos benne, hogy valamennyien minden vonatkozásban megfelelőnek a munkamegosztásban elfoglalt helyüknek, hogy a környező települések minden vonatkozásban teljes körben támaszkodhatnak rájuk.

Tágítható a kör, mondjuk, a *történelmileg kialakult városokra*. De akkor mit kezdenénk például Devecserrel, ahol ismereteim szerint minden elképzelhető feltétel adott. Kihagyjuk, csak azért, mert nem tartozik a történelmi városok közé?

Végző soron *valamennyi mai várost* is számításba lehetne venni, ha másért nem, azért, mert elméletileg nekik van sanszuk, vagy azért, mert ők a kamara tagjai. Hogy zalai példával éljek: akkor mit kezdünk Letenyével, amelyik ugyan városnak város, de az életben nem lesz vonzaskörzete, megfelelő gyűjteménye, de megfelelő szakemberei sem. Gonoszkodásnak tűnik, de gondoljuk csak meg: ezt a könyvtárat a megyei könyvtár 75 ezres támogatásban kívánja részesíteni az ún. területi munkájáért.

Tulajdonképpen az előbbi csoportosításokkal csak érzékeltetni akartam a lehetséges sokféleséget. Lehet, hogy önálló csoportként meghatározhatók lennének, mondjuk, a volt járási székhelyek is.

Egyben biztos vagyok: ha most megkérdem Önöket, melyik könyvtár tud a saját körzetében megyei könyvtárként viselkedni, melyik könyvtár rendelkezik a megyei könyvtárak szolgáltatásaihoz hasonló készséggel, melyik könyvtár tud, illetve kénytelen B típusú feladatain túlmutatóan eljárni vagy az igények kielégítésének útján melyik tudja nyugodt lelkiismerettel kihagyni a megyei könyvtárt, akkor Önök azonnal fejnývjtják a kezüket, merthogy ezekre a kérdésekre – saját intézményük ismeretének birtokában – csak és kizárólag Önök tudnak válaszolni.

A kör akár be is zárulhat. Már csak haza kell menni és áldást kell kérni a helyi önkormányzattól, illetve valakinek meg kell kérdezni a távolmaradottakat is, mert a feladatvállalást (ami nem új) valahová vissza kell igazolni. Itt ugyanis nem a megyei könyvtárak „cikizéséről”, minősítéséről van szó, hanem arról, hogy a hálózati központi szerepkörrel együtt járó juttatások jelenlegi kizárólagossága miatt az állampolgárok egyik csoportját megyei önkormányzati támogatásban részesítettük, a megyei könyvtárak szolgáltatásait igénybe venni nem tudók, nem akarók taborát pedig nem. Illetve az az előbb „elméletben” jelentkezők fenntartóira hárul. Csak hát óriásiak a különbségek, ennél fogva erkölcstelenek is.

Most akár rátérhetünk a *mibe kerül* kérdésre. Nehéz számszerű adatok ismerete nélkül nyilatkozni, viszont az „elméletben” jelentkezők – ha megkérdézzük őket – tételenként pontosan sorolni fogják a tényleges és a szükséges ráfordításokat. Legfeljebb az „állásfoglalás” utolsó szakaszának némely pontjában lesznek bizonytalanok. Tudni illik – és tudjuk is, mert megtanultuk –, hogy a gyűjtemény, a szakembergárda, a szolgáltatási körök magasabb színvonala a megyei könyvtárak szükséges tartozéka, de azt is tudni illik – mert tanították és joggal el is várták –, hogy *nem kizárólagosan*. Igényes könyvtár – és a jelentkezők csak azok lehetnek – eddig is így jelenítette meg költségvetési kérdéseit saját önkormányzata felé. Sikere bizonyosan változó volt, de a teljes vagy részleges elutasításnak többek között a megyei könyvtárakhoz kötődő hamis elképzelés volt az okozója. Hamis abban az értelemben, ahogy az előbb utaltam rá.

Nos, az „Állásfoglalás” sem jelölte meg a mértéket, de hallottam olyanról, hogy „átvilágítottak” már egy-két könyvtárt, és így-úgy százalékos arányban ezt is meghatározták. Valakinél, vagy valakiknél van tehát tapasztalati anyag, így végző soron minden tétel számszerűsíthető. Nem kell, de itt megint gonoszkodni

akarok. Alig hiszem, hogy a magasabb bérátlagok egyértelműen magasabb kvalitásokat jelentenének. Alig hiszem, hogy azért, mert valaki megyei könyvtárban dolgozik, attól kvalifikáltabb lesz. Tudtommal legtöbbször magyarországi főiskolán vagy egyetemen végzett, és ott az ismereteket mintha egységesen osztoztatták volna.

E kis kitérő után visszatérve: Mivel mérhető, számszerűsíthető azok a költségek, amiknek vállalására nem kötelezhető, és azok is, amiket önként vállaltak a helyi önkormányzatok, illetve intézményei, ezért azok összegezhető, átlagolható, és *meg is osztható*. A pontos számításához viszont az is kell, hogy a saját önkormányzatunk hozzáállása mellé megszerezzük környezetünk, a vonzókörzet településeinek nyilatkozatait is. Erre csak a bizonyítás miatt van szükség. Megállapítható lenne a jelenlevők nyilatkozataiból is, sőt felülről is kijelölhető, csak hát akkor mit kezdünk az önrendelkezési joggal, a XX-as törvénnyel, na és a 20-as kormányrendelettel.

Összefoglalva: meggyőződésünk, hogy a munkamegosztásban elfoglalt helye szerint kell minden könyvtárt megítélni, megfizetni és vele párhuzamosan a fent említett módon hálózati központnak tekinteni.

Elhibázottnak tekintjük a XX-as törvényt. Szerencsésebb lett volna a vonzókörzetek központi könyvtárainak kötelezni a megyei önkormányzatokat, mert a megyei könyvtár is csak egy bizonyos nagyságrendű vonzókörzet központi könyvtára, ez meg kevés helyen egyenlő a megyehatárral.

Más aspektusból: keressük azon könyvtárakat, amelyek településük nagysága, differenciáltsága, sokszínűsége, foglalkoztatási szerkezete és minden ide sorolható *helyi tényezőnek* megfelelően olyan gyűjteményt és szolgáltatásokat tudtak fejleszteni, ahol a környezet – a környező községek – minden elképzelhető igénye már nem lehet további tényező. Ezzel váltak környezetük természetes könyvtári központjává, ez az a történelmi folyamat, amely már vissza sem fordítható, és ez az a *plusz*, amit a helyi önkormányzat, illetve intézménye környezetének nyújt. Pusztán a megkülönböztetésük miatt – mert vannak ennél többet nyújtó könyvtárak is – *e körön belül* keressük azokat, akik még hálózati gondozást, módszertani munkát végeznek, esetleg ellátó rendszert működtetnek. Azt kell tehát államilag támogatni, amit nem önmaga miatt végez, bár az is kétségtelen tény, hogy a hálózati központnak is *elemi* – és nem különlegesen rátelepített – érdeke a hálózati gondozás. Mégis ennek állami, megyei önkor-

mányzati támogatása esetén reményeink szerint még több lesz fordítható a szóba jöhető városi könyvtárak szinten tartására, a szolgáltatások fejlesztésére.

Ennyi hangzott el az értekezleten. Szükségesnek tartom hozzátenni még az alábbiakat: A megyei könyvtárak fenntartását vegyék át a székhelyvárosok, és a megyei önkormányzatok támogassák, kezeljék és itéljék meg őket ugyanúgy, mint a területen kialakult vonzaskörzetek központi könyvtárait. Az anyagi kondíciók igazságosabb szétosztása lerövidítené az információ, a dokumentum elérésének útját, az állampolgár számára javulnának a hozzáférés esélyei és csökkennének azok költségei. Kevésbé keletkeznének felduzzadt, nem mindenki számára kihasználható állományok (gyűjtemények) és szolgáltatások. Ha a vonzaskörzetek központi könyvtárait erősítenénk, ezek közelebb kerülnének, ezáltal olcsóbbá válnának a szétsugárzás költségei is.

A vonzaskörzetek központi könyvtárainak szándékai, törekvései, ténykedései eddig is megvoltak, csak a helyi erőlködéseik mellé oda kell rendelni a térségi feladatok ellátására szolgáló forrásokat. Azt kell tehát elismerni, javítani és fejleszteni, ami már amúgy is megvan.

*

Hozzászólásomat a kamara városi tagozatának tagjain kívül jónak látnám másokkal is megismertetni. A megoldás rajtuk is múlik! Sőt, előbb-utóbb a fenntartóknak is meg kellene a problémával ismerkedniük, de ez talán még rövid időre elhalasztható.

Pintér Béla

Visszhang

Pintér Béla felszólalásának (elhangozott szóban a KIK városi tagozatának 1992. február 18-i ülésén, illetve a március 10-i ülésen írásban is megkapták a résztvevők) arra a részére szeretnék reagálni, mely a képviselő-testület munkájáról szól.

Nem szeretnék itt mást leírni, csak azt, amit a tagozati ülésen szóban is elmondtam. A Kamara képviselő-testülete a tagságtól kapott felhatalmazást arra, hogy állásfoglalást készítsen. Mint azt a kollégák is tudják, éppen a városi tagozat októberi ülésén kérte *Gábor József* helyettes államtitkár a Kamarát, hogy fogalmazzák meg neki azokat a szakmai elveket, prioritásokat, melyekért harcba szállhat a pénzügyi tárcánál. Rövid,

tömör összeállítást kért a lehető leg-
rövidebb időn belül. Azt a képviselő-
testület is jól tudta, hogy 2 hét alatt
nem lehet egy koncepciót kidolgozni,
de egy ilyen felkérésnek nem eleget
tenni sem lett volna helyes. Ezért
készült el az a valóban nagyon rövid
állásfoglalás, melyet a kamarai tagok
a kamarai „Hírek, információkban”
olvashattak. Ez nem a nyilvánosság-
nak szánt levél volt, sajnálatos módon
reagálás rá a szakajtóban, nyilváno-
san történt és nem is attól, akinek a
levél szólt. Az állásfoglalás végül is
nem volt más, mint azon témák felsor-
rolása, melyet a képviselő-testület
fontosnak tartott a finanszírozás te-
kintetében, és mint felszólalásából ki-
tűnt, *Pintér Béla* is fontosnak tart.

Zalainé Kovács Éva